

Fırat'ın Doğusuna, Batısından Bakmak

Prof. Dr. Sema Kalaycıođlu

Batıdan doğuya uzanan bir hat üzerinde, Suriye'nin kuzeyi avuç ayası gibi engebesiz. Sınır boylarından görülebilen mesafedeki yerleşim yerlerinin adlarına kulak aşinalığımız var. Daha uzakta olanlar ise artık hafızalara kazınmış durumda. Biraz güney, biraz kuzey, batıdan doğuya, Afrin, İdlip, Azez, Tabka, El Bab, Membic, Cerablus, Cezire, Fırat (Al Furad), Rakka, Ras-ül-Ayn, Tel Tamir, Haseke, Deir ez-Zor ve Kamışlı, şeffaf misinaya dizilmiş kesici taşlardan oluşan bir kolye gibi Türkiye'nin en uzun kara sınırını çevreliyor. Kuzey Suriye'de, iç savaşın başladığı 2011'den bu yana, zaten kendinden menkul bir özerk yönetim hevesi vardı. 2014 yılında aslında birbiri ile bağlantılı olmayan Ayn el Arab (Kobane) ve El Cezire, DAİŞ ile mücadeleye "katkıları" dolayısı ile ABD sayesinde bağlantılı hale gelince, 2016 yılında Kuzey Suriye bir federal bölge olarak ilan edildi.

Bununla birlikte, Afrin, Ayn el Arab ve El Cezire üçlü bir kantonal yapı olarak kabul edilse bile, Afrin 2014 den beri Türkiye'nin denetiminde. O zamandan bu zamana, hepimiz önce 20, sonra 30 ve nihayet 10 kilometrelik bir derinlik üzerinden sınır boylarındaki hareketliliği takip ediyor, kim nerede, kiminle çatışma hattında veya işbirliği içinde diye pür dikkat, olası sonuçları değerlendirmeye çalışıyoruz. Ancak, 2016 yılına kadar, Türkiye denetimindeki Afrin'de olası ekonomik faaliyetlerin canlanabileceğini düşünürken, önce DAİŞ'in kanlı eylemleri gündemi kuşattı. Sonra bunun ötesinde üç önemli gelişme tarihe geçti. Bunlardan bir tanesi, mevcut deniz ve hava üslerinden başka, artık bir daha çıkmamak üzere, 2015'den itibaren Suriye'ye ve sınır boylarına yerleşen Rus askeri varlığı; diğeri, ABD'nin bölgeye muhalifler yanında müdahil olması, sonuncusu ise Afrin'i denetlerken, Türkiye'nin bu denetimi tahkim etmek için başlattığı "**Zeytin Dalı**" harekâtı ve sonuçları.

Yerel Ekonomik Faaliyeti Çağrıştıran Bir "Barış" Harekâtıydı

Afrin'de temel ekonomik faaliyetin, mümbit topraklarda tarım olması, normal koşullar altında, bölgenin hem kendini, hem de Suriye'nin geri kalan kısmını besleyebilmesi anlamına gelmekteydi. Bu nedenle, "**Zeytin Dalı**" operasyonu, çağrıştırdığı barış kavramından öte, bölgeye bir de başta zeytin, yağ ve sabun üretimi olmak üzere, tarımsal verimlilik artışı kazandırılabilceği umudunu vermişti. Keşke! Öyle olsaydı bu, Fırat'ın batısında yürüyen düzgün işlerin, nehrin doğusuna açılan cephelerde desteği olabilirdi. Ancak, binlerle ifade

edilen zeytin ağaçlarının yerini, yeni askeri yerleşim birimlerinin aldığı iddiası kadar, Afrin'e, bölge dışından gelen çoğu Arap nüfusun, zeytin tarımı, hasadı ve yağ üretimini yapamaması, üstelik ağaçları kendi kaderine terketmeleri de iyi başlangıcı hüsrana çevirdi. Afrin'in ciddi bir gelir kaybına uğradığı, fakirleştiği söylentileri ayyuka çıktı. Üstelik 2018 yılında bölgenin 70 milyon Avro değerinde zeytin yağının kaçakçılığa konu olması da, bir askeri hareketin başarısını gölgeledi. Merkezi otorite boşluğunu doldurma çabasından öte, yerel yönetime kolaylık amacı ile Türkiye'nin bölgede, kendi gözetiminde vergi tahsilatı yapılmasına izin vermesi büyük şikâyetlere yol açtı. Halka Osmanlı döneminin iltizam düzenini hatırlattı. Afrin'e, konut, alt yapı ve elektrifikasyon götürme çabası gösteren Türk firmaları, bu kara propaganda'dan nasibini aldı. Aynı olumsuz rüzgârların, 2016-2017 arasında Azez ve El Bab çevresine uzanan "**Fırat Kalkanı**" harekâtını da önüne katıp sürüklediğini söylemek yanlış olmaz.

"Barış Pınarı" nın Açtığı Stratejik İttifak Kanalı

Türkiye'nin Fırat'ın doğusuna başlattığı "**Barış Pınarı**" harekâtının meşru müdafa güdüsü ayrı bir konu. Ancak, Amerika'nın beklenmedik "Trump ayak oyunları", Rusya'nın, Türkiye ile yeni bir işbirliği kisvesi altında, kuzey Suriye'deki gücünü daha da perçinlemesi ile birleşince, harekât, maksadının ötesinde bir sonuç yaratma eğilimi içine girdi. Bu sonucun asıl nedeni, her ne kadar, Türkiye'nin hedefinde olan güvenli koridor, o kadar güneye sarkmasa bile, koridorun içine girdiği El-Cezire bölgesinin, Suriye'nin petrol ve doğal gaz yataklarının bulunduğu bölgeye tekabül etmesi. "Meşru müdafa" zemini, Afrin'den püsküren lav ile birleşince, petrol damarlarının korunması telaşı, Şam rejimi ile Kürt gruplar arasında ivedi bir işbirliğini tetikledi. Bu noktada, El Cezire denilen ve doğuda Kamışlı ile Amud'a kadar uzanan bölgenin, Kürt, Arap, Asur, Ermeni (özellikle Ras ül Ayn) ve Yezidi etnik kimliği yanı sıra, bölgenin petrol merkezi Haseke'de nüfusun % 20-30'unun Hristiyan olması, Rusya ve Suriye'den çekildiğini iddia ettiği hâlde, sadece Deyr-ez Zor'a kadar giden ABD askeri güçlerinin, alelacele, Haseke'ye geri dönmesine neden oldu. Yani, zeytinyağından daha değerli petrol ve petrolün yoğun olarak bulunduğu bölge olan El Cezire ile ilgili endişeler, hem konulara ülke geneli perspektifinden bakmak zorunda olan Şam rejimi, hem Afrin'i Türkiye'ye kaptırdığını düşünen kendinden menkul kanton yönetimi, hem de ABD ve Rusya cephesini ortak bir paydada birleştirdi.

Haseke, Kamışlı ve çevresi, yani El Cezire kuzey Suriye için en önemli bölge. Bu önem sadece "mütevazı" yer altı kaynaklarından değil, aynı zamanda **Fişhabur-Semalka** sınır kavşağının, bölgeyi Irak üzerinden dünyaya bağlamasından kaynaklanmakta. Evet, "**Barış Pınarı**" harekâtı, Suriye için olduğu kadar ABD, Rusya ve hatta AB için de endişe konusu oldu. Bu

nedenle **“Barış Pınarı”** ile Fırat’ın doğusunda teröre karşı hedeflenen askeri harekât, **“Haseke ve civarındaki petrolü, Afrin’deki zeytinyağının akıbetinden korumak”** refleksi ile karşılaştı.

Taş Yağı (Petr-oil) Onlara, Ağır Taşlar Türkiye’ye

Aslında, Türkiye’nin Suriye ile ilgili siyasi ve askeri tasarruflarından önce, Şam rejimi ile El - Cezire sözde kanton yönetimi arasında başta Rumeylan olmak üzere, Cafra, Ömer, El- Vard, El -Tanak, El -Harata, Tışrin ve Şadadi’deki petrol yatakları ile ilgili bir uzlaşmazlık olsa bile, Türkiye’nin askeri harekâtının yarattığı tehdit algısı, onları önce kendi aralarında, sonra ABD’nin bölgedeki varlığını kabul paydasında uzlaştırdı. Petrol rezervleri oldukça mütevazı düzeyde olan Suriye, şimdi ülkenin büyük ölçüde kuzey doğusunda, kısmen de merkeze yakın bölgelerde bulunan petrolü, **“yabancı müdahaleye”** karşı korumak istiyor. Toplam 2,5 milyar varil olarak tahmin edilen petrol rezervlerinin kalitesinin de pek ahım şahım olmadığı, yüksek kükürt içerdiği bilinmekle birlikte, Suriye’nin Doğu Akdeniz’de tek petrol üreten ülke olması, konuya Lübnan, İsrail, Ürdün ve Filistin’in de ilgi göstermesine yol açıyor. Bu nedenle de Rusya’nın da kabulü ile o **“hiç güvenilmeyen”** ABD, petrol bölgeleri için en ehvenişer vasi konumuna gelmiş durumda. Yoksa çok zengin petrol yatakları olan ABD’nin, Suriye petrollerine ihtiyacı yok. Yine de Deyr-ez Zor bölgesinde bulunmasını, Suriye’nin ulusal servetini, bunları kendi aralarında paylaşamayan guruplara karşı olduğu kadar, DAİŞ’e karşı koruma konusunda da bir güvence olarak ileri sürüyor. Yani her şey, **“iyi niyetinden”**, **Amerikan petrol şirketlerinin bu işten hiç mi hiç çıkarı yok!** Ayrıca Suudi Arabistan’a neredeyse yürüme mesafesinde olan ilave askeri gücünü ise Orta Doğu’daki en büyük müttefiki Suudi’lere, İran’a karşı sağladığı bir koruma kalkanı olarak sunuyor. Türkiye’ye gelince, başına yağın taşlara, **“dostun gülü”** denemez. Ağır ve yaralayıcı.